

АНОТАЦІЯ

Стародубцева Ю.А. Комп'ютерна аддикція в структурі розладів адаптації (клініко-психопатологічна характеристика, система терапії та профілактики). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 222 – Медицина – Харківський національний медичний університет МОЗ України, Харків, 2022.

Захист відбудеться у Харківському національному медичному університеті МОЗ України, Харків, 2022.

Мета роботи: на основі вивчення клініко-психопатологічних та патопсихологічних особливостей комп'ютерної залежності в структурі розладів адаптації, розробити персоніфіковану систему їх комплексної терапії та профілактики та оцінити її ефективність.

Комплексне обстеження 167 хворих (80 жінок та 87 чоловіків) з розладами адаптації (F43.21, F43.22).

Основну групу склали 105 хворих з розладами адаптації у яких виявлено 20 та більше балів за розділом COMP AUDIT- подібних тестів, що відповідало наявності у них стану клінічно вираженої комп'ютерної залежності – основна група.

Групу порівняння - 62 хворих з розладами адаптації без ознак комп'ютерної залежності

Основну групу у свою чергу було розподілено на терапевтичну групу (65 хворих), пацієнти якої приймали участь терапевтичній програмі, розробленої за результатами власних досліджень та контрольну групу (40 хворих), які отримували стандартну регламентовану терапію в лікарні.

Встановлено, що структуру комп'ютерної залежності у обстежених основної групи склали: нав'язливий серфінг (подорож в мережі, пошук інформації по базах даних і пошукових сайтах) – $45,8 \pm 1,4\%$ обстежених,

комп'ютерні ігри – $22,3 \pm 1,2\%$; віртуальні знайомства – $5,8 \pm 0,5\%$; пристрасть до онлайн-азартних ігор – $14,1 \pm 1,1\%$; кіберсекс (захоплення порносайтами) – $1,2 \pm 0,5\%$ обстежених

Показано, що у клінічній картині порушень адаптації у обстежених хворих відмічалися знижений фон настрою, схильність до короткочасних бурхливих реакцій, відчуття внутрішньої напруги із неможливістю розслабитися, безпідставне занепокоєння, тривога; підвищена вразливість, образливість; стани розгубленості; гіперстезії; астеничний симптомокомплекс. У емоційній складовій синдрому комплексу у обстежених основної групи домінували дратівливість, невірноваженість, дисфорії, добові коливання настрою, звуження кола інтересів.

Встановлено, що маркерами коморбідності розладів адаптації з комп'ютерною аддикцією є депресивний, тривожний, obsesivний та дисфоричний синдромокомплекс; дезактуалізація базових потреб особистості; нестабільність рівня вимог, домінуванням ігрових мотивів; високий рівень особистісної тривожності; надмірний рівень нервово-психічної напруги; використання неконструктивних, неадаптивних копінг-ресурсів.

Розроблена комплексна персоніфікована система терапії розладів адаптації з комп'ютерною аддикцією з диференційованим використанням методів психофармакотерапії та психотерапії.

Розроблена та апробована психоосвітня програма, як основа профілактики розвитку комп'ютерної залежності. Основною стратегією якої є комплексний вплив на когнітивний, емоційний, психофізіологічний, поведінковий та соціальний аспекти залежної поведінки.

Доведена ефективність розробленої персоніфікованої розробленої персоніфікованої програми терапії розладів адаптації асоційованих з комп'ютерною залежністю

Наукова новизна одержаних результатів. Вперше на основі системного підходу описана специфіка клініко-психопатологічної феноменології комп'ютерної залежності в структурі розладів адаптації: втрата ситуаційного

контролю, нестриманість афекту, дисфорії, байдужість свого соціального життя та до своєї родини на тлі гіпотимії, безпідставного занепокоєння, тривоги, порушення циклу сон-неспанья, патохарактерологічним змінами, втратою інтересу до статевого партнера, загальною байдужістю до родинних стосунків та професійних обов'язків.

Встановлено, що маркерами коморбідності розладів адаптації з комп'ютерною аддикцією є депресивний, тривожний, obsесивний та дисфоричний синдромокомплекс; дезактуалізація базових потреб особистості; нестабільність рівня вимог, домінуванням ігрових мотивів; високий рівень особистісної тривожності; надмірний рівень нервово-психічної напруги; використання неконструктивних, неадаптивних копінг-ресурсів

Вперше розроблена та науково обґрунтована персоніфікована система комплексної терапії та профілактики комп'ютерної залежності в структурі розладів адаптації з диференційованим використанням методів психофармакотерапії, психотерапії та психоосвіти.

Встановлена висока результативність розробленої персоніфікованої системи комплексної терапії та профілактики комп'ютерної залежності в структурі розладів адаптації в порівнянні з традиційним комплексним лікуванням щодо редукції аддиктивної поведінки, психопатологічної симптоматики, зниження рівня тривоги, депресії та нервово-психічної напруги за відповідними шкалами, позитивна динаміка стрес-долаючої поведінки, відновлення соціальної активності та підвищення якості життя хворих.

Практичне значення одержаних результатів. Практична значущість результатів дисертаційного дослідження полягає у поліпшенні якості надання медичної допомоги хворим з комп'ютерною залежністю в структурі розладів адаптації.

Практичну значущість мають запропоновані персоніфіковані психотерапевтичні та психоосвітні програми з використанням: особистісно-орієнтовану психотерапію, програми «12 кроків. Вільне життя», інтегративної багатовимірної моделі BASIC Ph та біосугестивної терапії, психоосвітніх

тренінгів «Інформаційний», «Усвідомлення власних почуттів», «Асертивності». Та додатковим використанням при пролонгованій депресивній реакції когнітивно-поведінкової терапії «Оцінка емоцій» та «Аналіз переживань», арт-терапії «Зірка почуттів», психоосвітніх тренінгів «Опанування стресом», «Поведінкова активація»; при змішаній тривожно-депресивній реакції - когнітивно-поведінкової терапії усвідомленості та «Поведінкова активація», арт-терапії «Малюнок себе», психоосвітніх тренінгів «Комунікативність» та «Відновлення».

Отримані результати дисертаційного дослідження призначені для застосування в роботі психіатрів, наркологів, психотерапевтів та у навчальній підготовці кваліфікованих кадрів на етапі до- та післядипломної освіти.

Результати дослідження впроваджено в практику роботи Військово-медичний клінічний центр північного регіону МО України; Комунальне некомерційне підприємство Луганської обласної ради «Центр психічного здоров'я» (м. Лисичанськ); ДУ «Луганський обласний наркологічний диспансер» (м. Лисичанськ); Благодійна організація «Харківський благодійний фонд «Благо»»; Навчально-науковому медичному комплексі «Університетська клініка»; Комунальне підприємство «Обласний заклад з надання психіатричної допомоги Полтавської обласної ради»; Комунальне некомерційне підприємство «Тернопільська обласна комунальна клінічна психоневрологічна лікарня» Тернопільської обласної ради; центрі психологічного консультування Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського; КНП СОР «Обласний клінічний медичний центр соціально-небезпечних захворювань»; Національний військово-медичний клінічний центр «Головний військовий клінічний госпіталь» МО України.

Отримані наукові результати використовуються в навчальному процесі на кафедрі психіатрії, наркології, медичної психології та соціальної роботи Харківського національного медичного університету МОЗ України

Ключові слова: комп'ютерна аддикція, розлади адаптації, фармакотерапія, психотерапія, психоосвіта, якість життя.

ABSTRACT

Starodubtseva Yu.A. Computer addiction in the structure of adjustment disorders (clinical and psychopathological characteristics, system of therapy and prevention). – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for competition of a scientific degree of the Doctor of Philosophy on a specialty 222 – Medicine – Kharkiv National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine, Kharkiv, 2022.

Thesis defense will take place at Kharkiv National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine, Kharkiv, 2022.

Aim of this study: based on the study of clinical, psychopathological and pathopsychological features of computer dependence in the structure of adjustment disorders, to develop a personalized system of complex therapy with prevention and evaluate its effectiveness.

Comprehensive examination of 167 patients (80 women and 87 men) with adjustment disorders (F43.21, F43.22).

The main group consisted of 105 patients with adjustment disorders, who were diagnosed with 20 or more points in the COMP section of AUDIT-like tests, which corresponded to the presence of a state of clinically pronounced computer dependence - the main group.

The comparison group - 62 patients with adjustment disorders without signs of computer dependence.

The main group, in turn, was divided into a therapeutic group (65 patients), which patients participated in a therapeutic program developed based from this research and a control group (40 patients), who received standard regulated therapy in the hospital.

It was found that the structure of computer addiction in the main group of examined patients were: obsessive surfing (traveling online, searching for information on databases and search sites) – $45.8 \pm 1.4\%$ of respondents, computer

games – $22.3 \pm 1.2\%$; virtual dating – $5.8 \pm 0.5\%$; addiction to online gambling – $14.1 \pm 1.1\%$; cybersex (fascination with porn sites) – $1.2 \pm 0.5\%$ of respondents.

It is shown that in the clinical picture of adaptation disorders in the examined patients there was a low mood, a tendency to short-term violent reactions, feelings of internal tension with the inability to relax, unreasonable worry, anxiety; increased vulnerability, resentment; states of confusion; hyperesthesia; asthenic symptom complex. Emotional component of the syndrome complex in the subjects of the main group was dominated by irritability, emotional imbalance, dysphoria, daily mood swings, narrowing the range of interests.

Depressive, anxious, obsessive and dysphoric syndrome complexes have been found to be markers of comorbidity of adjustment disorders with computer addiction; de-actualization of basic personal needs; instability of requirements level, the dominance of game motives; high level of personal anxiety; excessive levels of mental stress; use of unconstructive, non-adaptive coping resources.

A comprehensive personalized system of therapy with differentiated use of psychopharmacotherapy and psychotherapy has been developed for adjustment disorders patients with computer addiction.

Developed and tested psychoeducational program as a basis for prevention of computer addiction. Its main strategy is a comprehensive impact on the cognitive, emotional, psycho-physiological, behavioral and social aspects of addictive behavior.

The effectiveness of the developed personalized program for the treatment of adjustment disorders associated with computer addiction has been proven.

Scientific novelty of the obtained results. For the first time on the basis of a systematic approach the specifics of clinical and psychopathological phenomenology of computer addiction in the structure of adjustment disorders are described: loss of situational control, affect incontinence, dysphoria, indifference to own social life and family against hypothyria, unreasonable anxiety, sleep-wake disorders, pathocharacterological changes, loss of interest in a sexual partner, general indifference to family relationships and professional responsibilities.

Depressive, anxious, obsessive and dysphoric syndrome complexes have been found to be markers of comorbidity of adjustment disorders with computer addiction; de-actualization of basic personal needs; instability of requirements level, the dominance of game motives; high level of personal anxiety; excessive levels of mental stress; use of unconstructive, non-adaptive coping resources.

For the first time a personalized system of complex therapy and prevention of computer addiction in the structure of adjustment disorders with differentiated use of methods of psychopharmacotherapy, psychotherapy and psychoeducation was developed and scientifically substantiated.

High efficiency of the developed personalized system of complex therapy and prevention of computer dependence in the structure of adjustment disorders in comparison with traditional complex treatment on reduction of addictive behavior, psychopathological symptoms, reduction of anxiety, depression and neuropsychiatric stress on the appropriate scales, positive dynamics of stress-relieving behavior, restoration of social activity and improving of the patients life quality.

The practical significance of the obtained results. The practical significance of the results of the thesis research is to improve quality of medical care for patients with computer addiction in the structure of adjustment disorders.

The proposed personalized psychotherapeutic and psychoeducational programs are of practical importance with the use of: personality-oriented psychotherapy, programs “12 steps. Free Life”, integrative multidimensional model BASIC Ph and biosuggestive therapy, psycho-educational trainings “Informative”, “Awareness of own feelings”, “Assertiveness”. Also with additional use in prolonged depressive reactions of cognitive-behavioral therapy “Evaluation of emotions” and “Analysis of experiences”, art therapy “Star of the feelings”, psycho-educational training “Stress Management”, “Behavioral activation”; with mixed anxiety-depressive reaction - cognitive-behavioral awareness therapy and “Behavioral activation”, art therapy “Picture of yourself”, psycho-educational trainings “Communicativeness” and “Recovery”.

The obtained results of the dissertation research are intended for use in the work of psychiatrists, narcologists, psychotherapists and in the training of qualified personnel at the stage of undergraduate and postgraduate education.

The results of the study are implemented in the practice of the National Military Medical Clinical Center "Main Military Clinical Hospital" of the Ministry of Defense of Ukraine, Municipal Non-profit Enterprise of Luhansk Regional Council "Mental Health Center" (Lysychansk), State Institution "Luhansk Regional Narcological Dispensary" (Lysychansk), Charitable organization "Kharkiv Charitable Foundation "Blago"", Educational and scientific medical complex "University Clinic" (2 acts), Municipal Enterprise "Regional Institution for Psychiatric Care of Poltava Regional Council", Municipal Non-Profit Enterprise "Ternopil Regional Clinical Psychoneurological Hospital" of Ternopil Regional Council, Center of Psychological Counseling of Ternopil National Medical University named after I.Ya. Gorbachevsky, Municipal Non-Profit Enterprise of Sumy Regional Council "Regional Clinical Medical Center of Socially Dangerous Diseases", National Military Medical Clinical Center "Main Military Clinical Hospital" of the Ministry of Defense of Ukraine.

The obtained scientific data are used in the educational process of the Department of Psychiatry, Narcology, Medical Psychology and Social Work of Kharkiv National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine.

Keywords: computer addiction, adjustment disorders, pharmacotherapy, psychotherapy, psychoeducation, quality of life.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Стародубцева Ю.А. Клініко-психопатологічні та патопсихологічні особливості розладів адаптації у осіб з комп'ютерною залежністю // ScienceRise: Medical Science. 2018. №7 (27). С. 59-62.
2. Starodubtseva Yu. Clinical phenomenology of adaptation disorders in people with computer dependency. // Journal of Education, Health and Sport. 2018. № 8 (11). P. 852-856.
3. Стародубцева Ю.А. Комплексний підхід до терапії розладів адаптації, пов'язаних із комп'ютерною залежністю // Архів психіатрії. 2019. Том 25, №3 (98). С. 155-160.
4. Стародубцева Ю.А. Клініко-патопсихологічна та психодіагностична специфіка розладів адаптації, коморбідних із комп'ютерною адикцією. // Медицина сьогодні і завтра. 2019. № 4 (85). С. 101-106.
5. Стародубцева Ю.А. Психоосвіта в системі комплексної терапії комп'ютерній залежності // Медицина сьогодні і завтра 2020. № 3(88). С. 96-100.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Стародубцева Ю.А. Влияние социальных сетей на психику у лиц молодого возраста // Материали IV міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих учених «Наука і медицина: сучасний погляд молоді», г. Алмати, 20-21 квітня 2017 р.: тези доповіді. – Алмати. 2017. С. 359.
7. Стародубцева Ю.А. Гендерные особенности формирования зависимости от социальных сетей у лиц молодого возраста. // Материали V Міжнародної науково-практичної конференції «Гендер. Екологія. Здоров'я», м. Харків, 20-21 квітня 2017 р.: тези доповідей. – Харків. 2017. С.169-170.
8. Стародубцева Ю.А. Комп'ютерна залежність у осіб молодого віку в сучасних умовах. // Всеукраїнської конференції молодих вчених та студентів

«Актуальні питання нейронаук», м. Харків, 26 квітня 2017 р.: тези доповідей. – Харків. 2017. С. 66.

9. Leshchyna I., Kozhyna H., Markova M., Starodubtseva Yu., Koshchii V. Modern features of adaptation disorders in people with computer addiction. // 27th European Congress of Psychiatry – 2019, Poland, April 2019.: – Abstracts in the journal of the European psychiatric association, April, 2019, Vol. 56. EPA. Warsaw, Poland, April, 2018. S. 289. (автором особисто визначено мету та завдання дослідження, проведено систематизацію та інтерпретацію отриманих даних)

10. Starodubtseva Yu. Clinical features of adaptation disorders in people with computer dependency. // Abstract book "International Scientific Interdisciplinary Conference", Kharkiv, 18-20.09.2019. : abstract – Kharkiv, 2019. P. 203-204.

11. Кожина Г.М., Стародубцева Ю.А. Психотерапія розладів адаптації пов'язаних з комп'ютерною залежністю // Психологічне консультування та психотерапія: виклики сучасності, м. Харків, 15-16 листопада 2019 р.: – матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Харків. 2019. С. 51-54. (автором особисто визначено завдання дослідження, проведено систематизацію та інтерпретацію отриманих даних, сформульовані висновки)

12. Kozhyna H., Zelenska K., Starodubtseva Yu. The structure of computer addiction in young people // Problèmes et perspectives d'introduction de la recherche scientifique innovante : Sur les matériaux de la conférence scientifique et pratique internationale, Bruxelles, Belgique, 29 Novembre 2019 : collection of scientific papers / European Scientific Platform. Bruxelles. 2019. Vol. 3. P. 86-87. (автором особисто проведена інтерпретація результатів та сформульовані висновки дослідження)

13. Кожина Г.М., Стародубцева Ю.А. Психотерапія, як один з основних компонентів комплексної терапії розладів адаптації пов'язаних з комп'ютерною залежністю // Сучасні психологічні тенденції підтримки та відновлення психічного здоров'я особистості: теорія та практика: матеріали міждисциплінарної науково-практичної конференції, м. Харків, 13-14 грудня 2019 р.: – матеріали міжнародної міждисциплінарної науково-практичної

конференції. Харків. 2019. С. 44-45. (автором особисто сформульована гіпотеза роботи, обґрунтовано використання психодіагностичного інструментарію, зібрано, оброблено та проаналізовано емпіричний матеріал)

14. Kozhyna H., Zelenska K., Starodubtseva Y. Clinical-psychopathological features of adaptation disorders in people with computer dependence // Die wichtigsten vektoren für die entwicklung der wissenschaft im jahr 2020 : zu den materialien internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz Luxembourg, Grand Duchy of Luxembourg, 24 Januar 2020 : collection of scientific papers / European Scientific Platform. – Luxembourg. 2020. Band 1. S. 88-89. (автором особисто визначено завдання дослідження, проведено систематизацію та інтерпретацію отриманих даних, сформульовані висновки)

15. Psychoeducation in the structure of therapy for computer-related dependence disorders / H. Kozhyna, Y. Starodubtseva, K. Zelenska, T. Radchenko, V. Koshchii // The journal of the European psychiatric association. 2020. Vol. 63s. S. 228-229. (дисертантом особисто здійснено аналіз наукової літератури, підготовлено публікацію до друку)

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

16. Патент на корисну модель № 144623 Україна, МПК А61К 31/00. Спосіб комплексної терапії розладів адаптації, пов'язаних з комп'ютерною залежністю / Г.М. Кожина, К.О. Зеленська, Ю.А. Стародубцева – № u202003262 ; заявл. 29.05.2020; опубл. 12.10.2020, бюл. № 19. (автором особисто розроблено методологічні засади дослідження та інтерпретація результатів)